

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ДРОЗД ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

УДК 378.147(477):159.955.6:801(043.3)

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в комунальному вищому навчальному закладі «Вінницька академія неперервної освіти», Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Василенко Надія Володимирівна,
Комунальний вищий навчальний заклад
«Вінницька академія неперервної освіти»,
завідувач кафедри управління та адміністрування,
м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Куцевол Ольга Миколаївна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри методики філологічних дисциплін
і стилістики української мови,
м. Вінниця;

кандидат педагогічних наук
Запорожцева Юлія Сергіївна,
Комунальний заклад
«Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»,
старший викладач кафедри педагогіки та андрагогіки,
м. Житомир.

Захист відбудеться «17» жовтня 2017 року об 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua

Автореферат розісланий «15» вересня 2017 року.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Серед принципів змін у системі освіти в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття зазначимо, що монологічне мовлення змінюється діалогічним спілкуванням педагогів з різними цільовими аудиторіями, залученими до організації навчально-виховного процесу. Особливого значення набуває професійне мовлення вчителів філологічних спеціальностей як приклад гармонійної єдності мовленнєвої діяльності та комунікативної поведінки. Специфіка сучасних вимог до мовно-літературної підготовки учнів, формування їхньої комунікативної компетентності як ключової компетентності особистості потребують якісно нової діяльності вчителів філологічних спеціальностей, неперервного навчання та професійного вдосконалення в системі післядипломної педагогічної освіти.

Реформування післядипломної освіти ґрунтується на нормативно-правовій базі: Закони України «Про освіту» (зі змінами станом на 06.07.2010 р.), «Про загальну середню освіту» (зі змінами станом на 06.09.2011 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепція розвитку післядипломної освіти (2006 р.), Державний стандарт базової і повної загальної освіти (2011 р.), Національна стратегія розвитку освіти на період до 2021 р. (2013 р.), Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.), Концепція нової української школи (2016 р.). Науковці в галузі філософії, педагогіки, психології, соціології, андрагогіки підкреслюють, що одним з основних напрямів роботи з педагогічними кадрами є забезпечення неперервної післядипломної освіти, при цьому наголошується на актуальності особистості педагога, його професійної компетентності.

Аналіз педагогічної, психологічної, лінгводидактичної, методичної літератури свідчить, що розвитку професійної компетентності вчителів приділяється належна увага. Провідна роль комунікативної складової в структурі професійної діяльності вчителя визначається в низці педагогічних досліджень, зокрема в працях О. Акімової, О. Безкоровайної, Н. Бутенко, В. Галузяка, Н. Гимпель, Р. Гуревича, Ю. Запорожцевої, І. Зязюна, Н. Кузьміної, О. Лавриненка, М. Львова, І. Макаровської, О. Матяш, В. Петрук, О. Прозорової, С. Сисоєвої, О. Тармаєвої, І. Холковської, В. Шахова, В. Штифурак та ін. Досліджувалися, зокрема, питання педагогічного спілкування, культури мовлення вчителя (І. Бех, Г. Васянович, Б. Головін, В. Кан-Калик, Т. Ладиженська, О. Пономарів, С. Ромашина, В. Сластьонін, В. Соколова та ін.), особливості формування комунікативної україномовної компетентності (Ф. Бацевич, Г. Лещенко, Л. Скуратівський та ін.), проблеми формування професійної компетентності студентів-філологів й підвищення педагогічної майстерності вчителів зазначеного фаху (І. Волинець, Н. Голуб, В. Данилюк, Н. Іваницька, О. Ісаєва, Ю. Картава, О. Куцевол, А. Лисенко, С. Мірошник, Л. Решетняк, О. Семенов, В. Сидоренко, Т. Симоненко, І. Хом'як, В. Шуляр та ін.), розвитку професійної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у закладах післядипломної освіти (К. Везетій, Л. Лузан, Л. Решетняк, В. Сидоренко, Н. Химера), питання теорії ораторського мистецтва та практичної риторики (Н. Голуб, С. Коваленко, О. Когут, Л. Мацько, О. Мацько, Н. Михайліченко, Л. Нечволод, Г. Сагач, В. Федорчук та ін.), психології мовленнєвої діяльності особистості (М. Бахтін, Л. Виготський, Ю. Жуков, М. Заброцький,

І. Зимня, Н. Кузьміна, О. Леонтєв, А. Лурія, І. Макаровська, А. Маркова, Л. Мітіна, С. Мусатов, Л. Петровська, Є. Рогов та ін.).

Проблеми підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів проаналізовані в дослідженнях вітчизняних науковців, серед яких значне місце посідають праці Н. Василенко, Л. Даниленко, С. Жарої, Л. Києнко-Романюк, Н. Клокар, В. Маслова, В. Овчарука, В. Олійника, В. Онушкіна, Н. Протасової, Л. Пуховської, В. Семиченко, Л. Хоружої, Л. Юрчук та ін. Аналіз дисертаційних досліджень останніх років також доводить, що науковцями приділено належну увагу формуванню та розвитку комунікативної культури, діалогічних і риторичних умінь студентів вищих навчальних закладів та окремих категорій педагогічних працівників у системі післядипломної освіти (О. Головка, О. Калінкіна, І. Клак, А. Первушина, Л. Решетняк, І. Романова, В. Шуляр).

Проте нові підходи до розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, що вироблені педагогікою, лінгводидактикою, психологією, до цього часу не впроваджено системно в практику роботи закладів післядипломної педагогічної освіти. Отже, актуальність вирішення означеної проблеми зумовлюється низкою таких суперечностей:

- невідповідністю між вимогами щодо комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, що об'єктивно зростають, та наявним рівнем професійної підготовки до спілкування з цільовими аудиторіями, залученими до організації навчально-виховного процесу;

- неузгодженістю системи післядипломної освіти, навчальних планів і програм із соціальним замовленням суспільства, запитами загальноосвітніх навчальних закладів щодо рівня комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей та особистісно-професійними потребами педагогічних працівників;

- недостатньою скоординованістю курсового навчання вчителів-філологів та науково-методичної роботи в міжкурсовий період у системі післядипломної освіти.

Актуальність і соціальна значущість проблеми розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, необхідність вирішення названих суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **«Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Національної академії педагогічних наук України «Підготовка керівників школи в закладі післядипломної педагогічної освіти» (реєстраційний номер 0119 U 004225) та затверджена в комунальному вищому навчальному закладі «Вінницька академія неперервної освіти» «Формування професійної компетентності педагогів в ШПО» (протокол засідання вченої ради № 4 від 21.04.2011 р.). Тема узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 24.05.2011 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні й експериментальній перевірці науково обґрунтованої моделі розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти та з'ясуванні організаційно-педагогічних умов підвищення її ефективності.

Об'єкт дослідження – післядипломна освіта вчителів філологічних спеціальностей.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей є ефективним за таких організаційно-педагогічних умов:

- організація навчальної взаємодії викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти, методистів районних (міських) методичних кабінетів (центрів) з учителями на діалогічних засадах;

- забезпечення цілісності, етапності та системності роботи з розвитку комунікативної компетентності вчителів;

- створення інформаційно-освітнього середовища в системі післядипломної освіти засобами ІКТ;

- організація мережної взаємодії різних рівнів післядипломної освіти.

Мета й гіпотеза дослідження визначили такі його **завдання**:

1. З'ясувати стан розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти, здійснивши теоретичний аналіз означеної проблеми в педагогічній, психологічній, лінгводидактичній і методичній літературі.

2. Визначити структуру, критерії, показники та рівні розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей.

3. Обґрунтувати й експериментально перевірити модель та організаційно-педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти.

4. Розробити методику реалізації організаційно-педагогічних умов розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти та підготувати відповідні рекомендації.

Відповідно до поставлених у роботі мети й завдань було використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичні*: вивчення та аналіз літератури (філософської, педагогічної, психологічної, лінгводидактичної, методичної) з метою визначення сучасних підходів, принципів, змісту й технології розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти; узагальнення, абстрагування, класифікація та систематизація одержаної інформації з метою визначення критеріїв оцінювання рівнів комунікативної компетентності педагогів та їхніх показників;

- *емпіричні*: діагностичні (анкетування, інтерв'ювання, тестування, бесіди), обсерваційні (пряме й непряме спостереження), праксиметричні (аналіз та узагальнення позитивного педагогічного досвіду) з метою визначення рівнів розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей та розробки відповідної моделі в системі післядипломної освіти; експериментальні (констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту);

- *статистичні* – з метою опрацювання емпіричних даних, визначення рівнів та виявлення кількісних залежностей розвитку комунікативної компетентності вчителів, перевірки достовірності результатів педагогічного експерименту.

Організація дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася поетапно. На пошуково-теоретичному етапі (2008 – 2011 рр.) вивчено та проаналізовано філософську, педагогічну, психологічну, лінгводидактичну та методичну літературу з проблеми дослідження, вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, визначено концептуальні засади, категоріально-понятійний апарат і методологію дослідження, здійснено аналіз стану розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти, розроблено критерії та методику визначення рівнів розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей. На експериментальному етапі (2012 – 2014 рр.) проведено констатувальний зріз і проаналізовано його результати, обґрунтовано модель та організаційно-педагогічні умови, спрямовані на розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей; розроблено методику реалізації визначених умов у системі післядипломної освіти в процесі курсового навчання та науково-методичної роботи в міжкурсовий період; проведено формувальний етап та експериментальну перевірку ефективності організаційно-педагогічних умов. На узагальнювальному етапі (2015 – 2016 рр.) оброблено й систематизовано одержані матеріали, інтерпретовано результати дослідження з використанням методів математичної статистики.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти», комунальної установи «Міський методичний кабінет» Департаменту освіти Вінницької міської ради, Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. Василя Сухомлинського, районного методичного кабінету м. Сміли Черкаської обл., районного методичного кабінету працівників освіти Стрийського р-ну Львівської обл. та закладів освіти, що належать до Асоціації «Відроджені гімназії України», загальноосвітніх навчальних закладів м. Вінниці, експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів Барського, Вінницького, Жмеринського, Калинівського, Козятинського, Липовецького, Немирівського, Тиврівського р-нів Вінницької обл.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягають у тому, що: *вперше теоретично обґрунтовано* організаційно-педагогічні умови, які забезпечують позитивну динаміку розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти (організація навчальної взаємодії викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти, методистів міських (районних) методичних кабінетів (центрів) з учителями на діалогічних засадах; забезпечення цілісності, етапності та системності роботи з розвитку комунікативної компетентності вчителів; створення інформаційно-освітнього середовища в системі післядипломної освіти засобами ІКТ; організація мережної взаємодії різних рівнів післядипломної освіти); розроблено та обґрунтовано модель розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти в курсовий та міжкурсовий періоди; визначено та схарактеризовано критерії, показники та рівні розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей; *уточнено* зміст понять «компетентність» та «компетенції», «комунікативна компетентність учителів філологічних спеціальностей», «змістові складові комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей»,

«мовна компетентність», «мовленнєва компетентність», «риторична компетентність», «структура комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей», «мовленнєвий позитив» і «розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей» у системі післядипломної освіти; *подальшого розвитку набуло* визначення характерних відмінностей мовної, мовленнєвої та риторичної змістових складових комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в: *удосконаленні* програми курсової підготовки вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти, *розробленні* методики визначення рівнів комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей та технології моніторингу фахового зростання у системі післядипломної освіти; *розробленні та впровадженні* методики реалізації організаційно-педагогічних умов розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у курсовий та міжкурсний періоди; *створенні* інноваційної структури (консультативно-тренінгового центру) в системі післядипломної освіти; *підготовці* навчально-методичних рекомендацій щодо розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей.

Основні положення і висновки дослідження **впроваджено** в діяльність комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти» (довідка від 04.11.2016 р. № 01/21-836), комунальної установи «Міський методичний кабінет» Департаменту освіти Вінницької міської ради (довідка від 10.10.2016 р. № 288), Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. Василя Сухомлинського (довідка від 04.10.2016 р. № 609/01-12), районного методичного кабінету м. Сміли Черкаської обл. (довідка від 30.09.2016 р. № 2232), районного методичного кабінету працівників освіти Стрийського р-ну Львівської обл. та закладів освіти, що належать до Асоціації «Відроджені гімназії України» (довідка від 15.11.2016 р. № 560).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження представлено та обговорено на *міжнародних* наукових і науково-практичних конференціях: «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2008); «Психолого-педагогічні аспекти розвитку пам'яті та творчого мислення» (Вінниця, 2008), «Український шкільний підручник у європейському вимірі» (Вінниця, 2009), «Технології управління освітніми закладами» (Полтава, 2011), «Інноваційна освітня діяльність: регіональні аспекти» (Біла Церква, 2011), «Основні парадигми педагогіки та психології у XXI столітті» (Одеса, 2012), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2016), «Філологія, соціологія й культурологія. Сучасні фундаментальні й прикладні дослідження» (м. Сопот, Польща, 2016); Міжнародному фестивалю педагогічних інновацій (Черкаси, 2014); *всеукраїнських* науково-методичних та науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми розвитку особистості в системі дошкільної та загальної середньої освіти» (Вінниця, 2010), «Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах» (Вінниця, 2011), «Діяльність районних (міських) методичних кабінетів в умовах упровадження державних освітніх стандартів та інформаційно-комунікаційних технологій» (Рівне, 2012), «Наукова спадщина Василя

Сухомлинського в контексті розвитку освіти особистості впродовж життя» (Кіровоград, 2016); *міжрегіональних* науково-практичних конференціях: «Перспективний педагогічний досвід: вивчення, узагальнення, розповсюдження» (Вінниця, 2013), «Науково-методична робота як процес розвитку професійної компетентності педагогічних працівників» (Вінниця, 2013); *регіональному* фестивалі педагогічної майстерності «LEADFEST» (Вінниця, 2016) *обласних* науково-практичних конференціях та семінарах: «Інноваційна педагогічна діяльність: технології, досвід, практика» (Вінниця, 2012); «Культурологічні аспекти риторичної діяльності вчителя» (Вінниця, 2013); *міських* семінарах: «Консультативно-тренінговий центр «Крок»: наукові основи практичної діяльності» (Вінниця, 2012), «Ефективність управлінської комунікації» (Вінниця, 2013), «Реалізація посадових обов'язків методиста в процесі управління неперервним підвищенням кваліфікації педагогів» (Вінниця, 2013), «Педагогічний менеджмент. Ефективна комунікація» (Вінниця, 2014); засіданнях кафедри управління та адміністрування КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» (протоколи № 10 від 09.11.2010 р., № 3 від 15.03.2013 р., № 11 від 11.11.2014 р., № 4 від 05.04.2016 р., № 9 від 11.10.2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено в 16 одноосібних публікаціях, з них 5 – у фахових наукових виданнях, затверджених Атестаційною комісією Міністерства освіти і науки України, 1 – у зарубіжному виданні, 10 статей і тез доповідей – у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій; 2 статті увійшли до колективних монографій. Також підготовлено 2 одноосібні авторські інноваційні розробки: «Комунікативна компетентність учителя: теорія і практика», «Консультативно-тренінговий центр «Крок»: модель розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у міжкурсовий період».

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них і загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст дисертації викладено на 178 сторінках, у 10 додатках на 66 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 275 сторінок. Робота містить 25 таблиць, 15 рисунків. Список використаних джерел складає 339 найменувань, із них 4 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, планами й темами; визначено мету, завдання, гіпотезу, об'єкт, предмет, схарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; представлено відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «*Теоретичні основи розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти*» – проведено аналіз теоретичних засад проблеми дослідження: проаналізовано значення базових понять (компетентність і компетенції, професійна компетентність, ключові та предметні компетентності, комунікативна компетентність, зокрема комунікативна компетентність учителів філологічних спеціальностей), обґрунтовано змістові складові та структуру комунікативної компетентності, досліджено стан розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти.

У процесі теоретичного аналізу уточнено та класифіковано основні поняття, розкрито сутність комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, що визначається як інтегральна здатність, результат оволодіння фаховими знаннями, сформованості особистісних якостей, мотиваційно-ціннісних орієнтацій та спеціалізоване використання мовлення в навчально-виховній діяльності для організації ефективної педагогічної взаємодії та розв'язання завдань, пов'язаних із формуванням комунікативної особистості учнів.

Вивчення наукових джерел спрямоване на розкриття змістових складових комунікативної компетентності, серед яких визначено такі класифікації: граматичну, соціально-лінгвістичну, дискурсивну, стратегічну (Д. Хаймс); мовленнєву, мовну, предметну, прагматичну (М. Пентиліук); мовну, предметну, прагматичну, технічну (Т. Симоненко); лінгвістичну, соціолінгвістичну, прагматичну («Загально-європейські Рекомендації з мовної освіти»). У сучасних лінгвістичних дослідженнях все більше уваги приділяється роботі з текстом. У процесі розвитку школи як відкритої системи особливого значення набуває організація та здійснення переконливої публічної комунікації. Тому, на нашу думку, доцільним є визначення риторичної складової комунікативної компетентності. В змісті комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей обґрунтовуємо такі складові: *мовна* (знання норм і правил сучасної літературної мови, її фонетико-фонологічного ладу, лексичного запасу та синтаксичної будови, законів функціонування її одиниць і побудови мовлення), *мовленнєва* (знання індивідуумом системи мовленнєвих умінь (уміння сприймати та створювати монологічні й діалогічні висловлювання різних типів, стилів тощо), необхідних людині в різних комунікативних ситуаціях, та їх використання в підготовлених і непідготовлених ситуаціях мовлення) та *риторична* (здатність будувати публічну мовленнєву діяльність, здійснення двосторонньо спрямованої комунікації, коли аудиторія розглядається промовцем як суб'єкт риторичної взаємодії). У практичній діяльності зазначені змістові складові взаємопов'язані, взаємозумовлені та забезпечують мовленнєвий позитив учителя, який характеризує загальну поведінку комунікатора в конструктивній ситуації спілкування. Мовленнєвий позитив розглядаємо як емоційно зважену, змістовно довершену, психологічно доцільну мовленнєву діяльність педагога, що має на меті досягнення ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

На підставі аналізу обґрунтованих дослідниками варіантів структури комунікативної компетентності нами визначено структуру комунікативної компетентності вчителів-філологів, що містить такі компоненти: інформаційно-пізнавальний, особистісний, мотиваційно-ціннісний, функціонально-операційний (діяльнісний). Відображено взаємозв'язок цих структурних компонентів з основними змістовими складовими комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей (мовною, мовленнєвою, риторичною).

Стан розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти вивчався за допомогою анкет А. Кузибецького, Н. Рождественської, опитувальника Т. Дрозд та діагностичних методик В. Ряховського, М. Шнайдера. Аналіз результатів діагностування й анкетування, оброблення матеріалів бесід та спостережень, вивчення досвіду роботи вчителів філологічних спеціальностей дозволили дослідити стан розвитку комунікативної компетентності вчителів зазначеного фаху та підтвердили нашу думку: робота над розвитком комунікативної компетентності, незалежно від вікових

особливостей учителів, педагогічного стажу, кваліфікаційної категорії, є недостатньою та потребує суттєвого покращення.

Вивчення та аналіз навчальних планів закладів післядипломної педагогічної освіти підтвердили, що в змістовій складовій навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів філологічних спеціальностей недостатньо представлені цільові теми з розвитку риторичної компетентності; в операційній складовій недостатньо представлено форми та методи навчання, що стосуються підвищення готовності педагогів до професійної, зокрема публічної діяльності, збагачення їхнього досвіду спілкування з різними цільовими аудиторіями, долученими до освітнього процесу в загальноосвітніх навчальних закладах; у мотиваційній складовій потребують урізноманітнення варіативні форми організації курсів підвищення кваліфікації, які б активізували самоосвітню діяльність та перехід від традиційних до компетентнісних засад у професійній освіті.

Відтак актуальною необхідністю сьогодення є: системне впровадження освітніх інновацій в організацію курсового навчання та методичної роботи вчителів філологічних спеціальностей, упровадження компетентнісного підходу при розробленні їх змісту; індивідуалізація процесу навчання, приведення у відповідність із запитами слухачів навчальних планів і програм; детальне висвітлення питання «риторична компетентність», щодо якого слухачі відзначають дефіцит інформації; практично-зорієнтовані заняття, що ґрунтуються на інтерактивних технологіях; розвиток очно-дистанційної форми організації навчального процесу під час курсової підготовки вчителів філологічних спеціальностей; упровадження системи кредитно-модульного навчання; розвиток суб'єкт-суб'єктних взаємин, створення атмосфери творчої взаємодії викладачів і слухачів; використання інформаційно-комунікаційних технологій, сучасного інформаційно-освітнього середовища, що сприятиме розвитку позитивної мотивації педагогів і задовольнить потреби в самоосвіті й саморозвитку.

Ефективність науково-методичної діяльності збільшується в разі здійснення мережної взаємодії всіх рівнів: обласного, районного (міського) та безпосередньо закладу освіти, що підтверджує співпраця комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти», комунальної установи «Міський методичний кабінет» Департаменту освіти Вінницької міської ради, загальноосвітніх навчальних закладів м. Вінниці. Значна увага приділяється модернізації діяльності методичної служби.

Вивчення стану розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей зумовило потребу в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці моделі та організаційно-педагогічних умов розвитку комунікативної компетентності вчителів зазначеного фаху в системі післядипломної освіти.

У **другому розділі** – *«Модель та організаційно-педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у післядипломній освіті»* – визначено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують позитивну динаміку розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, розроблено критерії розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей (інформаційно-пізнавальний, особистісний, мотиваційно-ціннісний і функціонально-операційний), визначено відповідні показники та рівні їх розвитку (низький, середній, достатній та високий);

розглянуто концептуальні засади, зміст і технології розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти.

Розроблена нами модель розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей містить такі взаємопов'язані та взаємозумовлені блоки: цільовий, теоретично-методологічний, змістовий, організаційно-діяльнісний та результативно-оцінний (рис. 1).

Провідними загальнонауковими засадами в розробленні моделі визначаємо такі підходи: андрагогічний (І. Зязюн, В. Ковальчук, Н. Кузьміна, С. Сисоєва, Л. Хоружа та ін.), що вивчає зміст, форми, методи та засоби організації навчання дорослих людей з урахуванням їхнього віку, освітніх і життєвих потреб, реальних можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду; компетентнісний (І. Зимняя, О. Кузибецький, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторської та ін.), що дозволяє розглядати розвиток професійної комунікативної компетентності вчителів; діяльнісний та особистісно зорієнтований (О. Акімова, О. Куцевол, С. Сисоєва та ін.), що передбачає створення педагогічних умов для розвитку й самовдосконалення вчителів філологічних спеціальностей на основі визнання права кожної людини на унікальність і неповторність, поваги до особистості; акмеологічний (А. Деркач, Н. Кузьміна, Г. Тарасенко та ін.), що дозволяє розглянути розвиток комунікативної компетентності вчителів як поетапне наближення до вершин професійної майстерності. У процесі визначення умов розвитку комунікативної компетентності педагогів методологічною основою стали принципи організації післядипломної освіти (гуманізація, демократизація, науковість, комплексність, диференціація, інтеграція, неперервність, індивідуалізація, єдність із системою підготовки фахівців, відповідність освітнім стандартам), андрагогічні (самостійності навчання; спільної діяльності, опори на досвід; розвитку освітніх потреб), акмеологічні (принцип розвитку, єдності особистості та діяльності).

Аналіз педагогічної, психологічної, лінгводидактичної, методичної літератури і вивчення досвіду роботи вчителів показали, що організаційно-педагогічними умовами, котрі забезпечують позитивну динаміку розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, є:

- організація навчальної взаємодії викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти, методистів районних (міських) методичних кабінетів (центрів) з учителями філологічних спеціальностей на діалогічних засадах;
- забезпечення цілісності, етапності навчання та системності роботи з розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей;
- створення інформаційно-освітнього середовища засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- організація мережної взаємодії різних рівнів післядипломної освіти.

Перша організаційно-педагогічна умова зумовлює використання діалогічних форм роботи в процесі впровадження авторського спецкурсу «Розвиток мовленнєво-комунікативної компетентності педагога в ІІІО» (лекції з елементами бесіди, ділові ігри) та методичної роботи в міжкурсний період (семінари, тренінгові заняття, практикуми, майстер-класи, інтерактивні бесіди, дискусії, аналіз педагогічних ситуацій), розвиток діалогічного мовлення під час тренінгу «Мистецтво педагогічної комунікації» (мовленнєві розминки, рольові ігри, вправи на розвиток діалогічного мовлення).

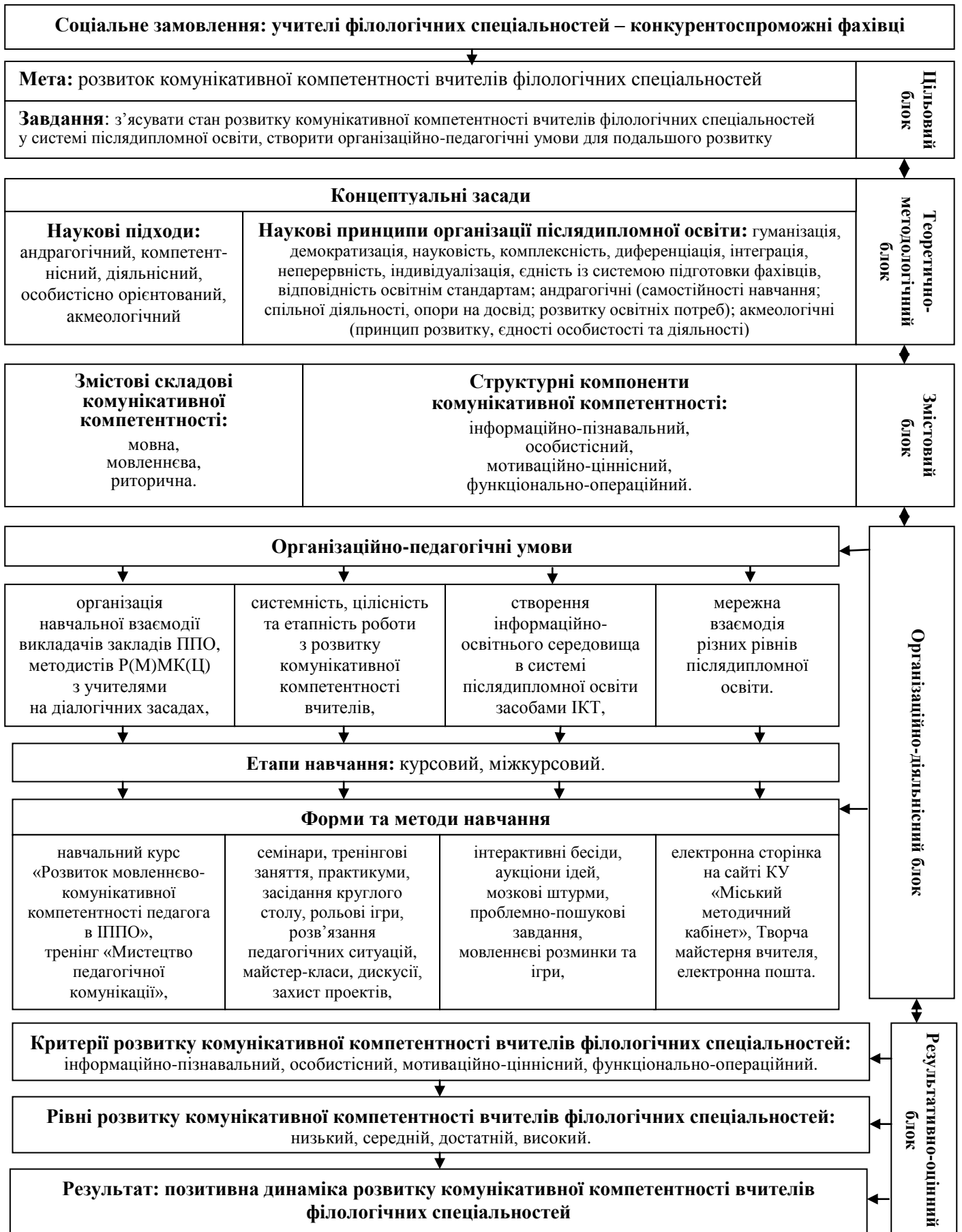

Рис. 1. Модель розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти

Друга організаційно-педагогічна умова – забезпечення цілісності, етапності та системності роботи з розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей – реалізована завдяки дотриманню послідовності та логічного взаємозв'язку курсового (спецкурс «Розвиток мовленнєво-комунікативної компетентності педагога в ІППО») та міжкурсового (діяльність консультативно-тренінгового центру) етапів навчання вчителів, різних форм методичної роботи (тренінги, семінари-практикуми, відкриті захисти творчих проєктів, педагогічні майстерні, майстер-класи тощо); постійному моніторингу рівня розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, їхніх освітніх потреб та запитів; відповідному оновленню структури методичної роботи, змісту й форм проведення заходів.

Третя організаційно-педагогічна умова – створення інформаційно-освітнього середовища засобами інформаційно-комунікаційних технологій – реалізується шляхом постійного оновлення методичних та практичних матеріалів на сайті комунальної установи «Міський методичний кабінет» Департаменту освіти Вінницької міської ради, створення мультимедійного забезпечення очного етапу тренінгу «Мистецтво педагогічної комунікації» й організації його дистанційного етапу, упорядкування медіатеки, спілкування з педагогами засобами електронної пошти.

Реалізація *четвертої умови* – організації мережної взаємодії різних рівнів післядипломної освіти – забезпечується скоординованою спільною діяльністю закладів післядипломної освіти, методичних кабінетів міського (районного) рівня, загальноосвітніх навчальних закладів; організацією роботи методичних об'єднань та асоціацій названих рівнів; методичних рад, динамічних і творчих груп, організацією наставництва; плановим проходженням курсів підвищення кваліфікації та проблемною цілісністю курсового навчання й діяльності педпрацівників у міжкурсовий період; проведенням науково-практичних семінарів, фестивалів педагогічної майстерності, інших форм науково-методичної роботи, що сприяють розвитку комунікативної компетентності педагогів; поширенням перспективного педагогічного досвіду вчителів; формуванням і постійним оновленням тематичних банків даних.

Наукові підходи й принципи організації навчального процесу в курсовий і міжкурсовий періоди вплинули на зміст, структуру й технологію навчання, зокрема: у розробленій моделі виокремлено авторський спецкурс «Розвиток мовленнєво-комунікативної компетентності педагога в ІППО», створено інноваційну структуру в роботі методичної служби – консультативно-тренінговий центр «Крок», провідним напрямом роботи якого є проведення тренінгу «Мистецтво педагогічної комунікації».

В оновленому змісті післядипломної освіти актуальними визначено теми, що стосуються розвитку риторичної складової комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей. Учителі експериментальної групи стали учасниками бесід з елементами лекції з практичної риторики, семінарів-практикумів і тренінгових занять «Мистецтво спілкування», «Риторика як наука й мистецтво»,

«Публічне мовлення вчителя», «Ораторський страх. Як його подолати?», «Композиція промови», «Техніка мовлення», «Прийоми зацікавлення та формули активізації уваги слухачів», «Комунікативні якості мовлення вчителя», «Вербальні та невербальні способи спілкування», засідань круглого столу «Розвиток особистості вчителя-філолога», «Мовленнєвий позитив учителя», рольових ігор та розгляду педагогічних ситуацій, мозкового штурму «Портрет сучасного вчителя філологічних спеціальностей», «Діалогічна особистість», «Комунікативні бар'єри та їх подолання», майстер-класів з використання ІКТ та інших способів візуалізації виступу «Традиційні й сучасні способи візуалізації виступу: переваги та ризики», «Поради щодо створення мультимедійної презентації», мовленнєвих розминок, комунікативних ігор та завдань психогімнастики «Домінантні риси моєї особистості», «Моделювання аудиторії», «Сила голосу та емоційне забарвлення мовлення», «Ініціатива та двосторонній зв'язок у спілкуванні» тощо.

Розроблено методичні рекомендації з питань розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти: дві авторські інноваційні розробки; навчально-методичний посібник, у якому містяться матеріали до проведення очного етапу тренінгових занять; мультимедійні презентації до очного етапу тренінгу; серію методичних бюлетенів; на сайті комунальної установи «Міський методичний кабінет» Департаменту освіти Вінницької міської ради ведеться сторінка консультативно-тренінгового центру «Крок», де розміщено матеріали дистанційного етапу тренінгу; практикується електронне розсилання тематичних матеріалів учасникам тренінгових груп.

Апробована модель розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей дозволяє комплексно оцінювати рівень комунікативної компетентності фахівців, прогнозувати й здійснювати управлінський і методичний вплив у соціальному та освітньо-професійному середовищі; проводити оцінку ефективності навчальної та самоосвітньої діяльності педагогів; розробляти ефективні методики навчання; коригувати в разі необхідності всі блоки моделі; надає можливість підійти до фахового курсового навчання та міжкурсової методичної роботи як до цілісного процесу, в якому здійснюється цілеспрямована взаємодія на рівнях «учитель – викладачі закладу післядипломної освіти», «учитель – методисти районних (міських) методичних кабінетів (центрів)», «учитель – методична служба загальноосвітнього навчального закладу», «учитель – інформаційно-освітнє середовище».

Третій розділ – *«Експериментальна перевірка ефективності моделі розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей».*

До педагогічного експерименту, що проводився впродовж 2012 – 2014 років, залучено 482 вчителі філологічних спеціальностей: 248 – до контрольної групи (КГ), 234 – до експериментальної групи (ЕГ). Дослідженням були охоплені вчителі української мови та літератури, російської мови та зарубіжної літератури загальноосвітніх навчальних закладів, слухачі курсів і викладачі закладів післядипломної педагогічної освіти, методисти міських (районних) методичних

кабінетів (центрів), керівні кадри загальноосвітніх навчальних закладів (заступники директорів із навчально-виховної роботи, філологи за фахом).

З метою визначення рівня розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей проведено констатувальний етап експерименту, у процесі якого педагогам було запропоновано комплекс контрольних заходів, спрямованих на визначення рівня розвитку комунікативної компетентності. Цей етап дозволив з'ясувати вихідний рівень розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей. Одержані результати були піддані математичній обробці за допомогою критерію згоди χ^2 Пірсона. Узагальнені результати діагностики засвідчили, що педагоги, які увійшли до складу контрольної та експериментальної груп, продемонстрували загалом однаковий рівень розвитку комунікативної компетентності. Під час констатувального етапу експерименту було виявлено рівень розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, визначено найменш розвинені її показники за інформаційно-пізнавальним, особистісним, мотиваційно-ціннісним та функціонально-операційним (діяльнісним) критеріями. Наявний рівень засвідчив необхідність подальшого розвитку комунікативної компетентності педагогів, проведення відповідної цілеспрямованої роботи в системі післядипломної освіти. Запропоновані форми й методи роботи систематизовано відповідно до визначених критеріїв. Особливу увагу приділено розвитку комунікативної компетентності за показниками, що в процесі проведеного педагогічного експерименту були виявлені як найменш розвинені.

Аналіз результатів формувального експерименту за визначеними показниками засвідчив зміни рівня розвитку комунікативної компетентності вчителів експериментальної групи. Позитивна динаміка спостерігалась у складі вчителів, які досягли високого рівня розвитку комунікативної компетентності: на 8,54% більше, ніж під час констатувального етапу (в контрольній групі цей показник покращився на 1,61%); на 8,12% збільшилася кількість учителів-філологів із достатнім рівнем розвитку комунікативної компетентності, натомість, у контрольній групі кількість педагогів із достатнім рівнем розвитку комунікативної компетентності зменшилась на 0,81%. У результаті проведеної діяльності суттєво зменшився показник низького рівня розвитку комунікативної компетентності вчителів експериментальної групи: з 12,39% до 5,98%, що вдвічі менше, ніж на початку експерименту; в контрольній групі цей показник зменшився лише на 1,62%. На 10,25% в експериментальній групі зменшилась кількість педагогів із середнім рівнем розвитку комунікативної компетентності: з 30,34% до 20,09%, у контрольній групі – лише на 0,8%.

Узагальнення результатів діагностики вчителів експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі дослідження дозволило представити результати загального рівня розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей на початку та наприкінці експерименту (табл. 1).

Результати формувального етапу експерименту довели, що у вчителів експериментальної групи рівень розвитку комунікативної компетентності підвищився більш суттєво, ніж у контрольній групі.

**Результати діагностики загального рівня розвитку
комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей
на початку та наприкінці експерименту**

Групи	Рівні							
	низький		середній		достатній		високий	
	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
ЕГ – конст.	29	12,39	71	30,34	91	38,89	43	18,38
ЕГ – форм.	14	5,98	47	20,09	110	47,01	63	26,92
КГ – конст.	30	12,10	76	30,65	96	38,71	46	18,55
КГ – форм.	26	10,48	78	31,45	94	37,90	50	20,16

Графічно результати порівняльного аналізу загального рівня розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей на початку та наприкінці експерименту представлено на рис. 2.

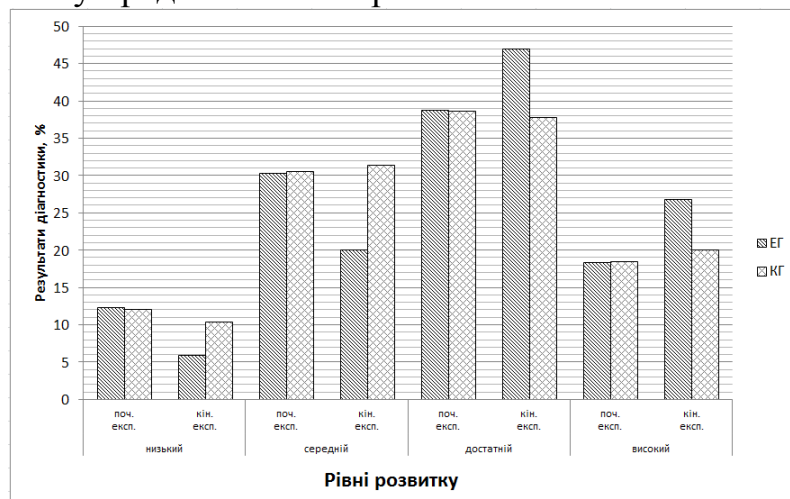

Рис. 2. Загальний рівень розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей на початку та наприкінці експерименту

Одержані результати дають підстави стверджувати, що запропонована модель розвитку комунікативної компетентності є ефективною, авторський спецкурс «Розвиток мовленнєво-комунікативної компетентності педагога в ІППО» доцільно ввести в навчальні плани закладів післядипломної педагогічної освіти, авторський тренінговий курс «Мистецтво педагогічної комунікації» може використовуватись у роботі методичної служби (зокрема, таких інноваційних структур, як консультативно-тренінговий центр) з педагогічними працівниками в міжкурсовий період.

Проведене дослідження дозволило зробити такі **висновки**:

1. Теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у філософській, педагогічній, психологічній, лінгводидактичній, методичній літературі дає підстави визначити комунікативну компетентність учителів філологічних спеціальностей як інтегральну здатність

педагогів, результат оволодіння фаховими знаннями, сформованості особистісних якостей, мотиваційно-ціннісних орієнтацій та спеціалізоване використання мовлення в навчально-виховній діяльності для здійснення ефективної педагогічної взаємодії та розв'язання завдань, пов'язаних із формуванням комунікативної особистості учнів.

Визначено такі основні змістові складові комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей: мовна, мовленнєва та риторична. Обґрунтовано структуру комунікативної компетентності вчителів-філологів, що містить компоненти: інформаційно-пізнавальний, особистісний, мотиваційно-ціннісний, функціонально-операційний (діяльнісний); ураховано та відображено специфіку професійної діяльності вчителів філологічних спеціальностей, розкрито зміст фахової філологічної компетентності.

Аналіз стану та проблем розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей засвідчує необхідність організації подальшої роботи в системі післядипломної освіти.

2. З урахуванням запропонованої структури комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей визначено інформаційно-пізнавальний, особистісний, мотиваційно-ціннісний та функціонально-операційний (діяльнісний) критерії та відповідні показники розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей.

Обґрунтовано чотири рівні розвитку комунікативної компетентності вчителів: низький, середній, достатній та високий, визначено показники кожного рівня. Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей передбачає позитивну динаміку змін, поступовий перехід із нижчого рівня вияву показників до більш високого.

3. Розроблено модель розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти, що містить такі блоки: цільовий, теоретично-методологічний, змістовий, організаційно-діяльнісний та результативно-оцінний. Блоки моделі систематизовані та логічно взаємопов'язані, що є підґрунтям для організації цілеспрямованого розвитку комунікативної компетентності вчителів зазначеного фаху.

Визначено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують позитивну динаміку розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей: організація навчальної взаємодії викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти, методистів міських (районних) методичних кабінетів (центрів) з учителями на діалогічних засадах; забезпечення цілісності, етапності та системності роботи з розвитку комунікативної компетентності вчителів; створення інформаційно-освітнього середовища засобами ІКТ; організація мережної взаємодії різних рівнів післядипломної освіти: курси підвищення кваліфікації (обласні заклади післядипломної педагогічної освіти); науково-методична робота в міжкурсний період (міські (районні) методичні кабінети (центри)); обласні, міські та шкільні предметні методичні об'єднання.

Експериментально перевірено результативність апробованої моделі та організаційно-педагогічних умов розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, доведено їх ефективність.

4. Розроблено методику реалізації організаційно-педагогічних умов розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти, що зумовлює використання діалогічних форм роботи (перша організаційно-педагогічна умова); забезпечення цілісності, етапності та системності роботи з розвитку комунікативної компетентності вчителів у процесі курсового та міжкурсового етапів навчання, різних форм методичної роботи, моніторингу рівня розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, їхніх освітніх потреб та запитів і відповідному оновленню структури науково-методичної роботи (друга організаційно-педагогічна умова); створення інформаційно-освітнього середовища засобами ІКТ (третя організаційно-педагогічна умова); організацію мережної взаємодії різних рівнів післядипломної освіти, скоординовану спільну діяльність структурних складових закладів післядипломної освіти, методичних кабінетів міського (районного) рівня, загальноосвітніх навчальних закладів; проблемну цілісність курсового навчання та діяльності педпрацівників у міжкурсовий період; проведення різноманітних форм науково-методичної роботи; поширення перспективного педагогічного досвіду вчителів; постійне оновлення тематичних банків даних (четверта організаційно-педагогічна умова).

Укладено методичні рекомендації щодо розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти.

Отже, гіпотеза дослідження підтверджена, завдання розв'язані, мета досягнута.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми та засвідчує необхідність її подальшої розробки за такими найбільш перспективними напрямками: вивчення зарубіжного досвіду розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; подальше впровадження інноваційних форм і структур у роботу методичної служби всіх рівнів; дистанційні технології розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких відображено основні результати дослідження:

1. Дрозд Т. М. Актуальні питання розвитку мовленнєвого позитиву як засобу особистісного зростання вчителя / Т. М. Дрозд // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтав. нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 103 – 108.
2. Дрозд Т. М. Мистецтво педагогічної комунікації / Т. М. Дрозд // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ ; Вінниця, 2012. – Вип. 31. – С. 29 – 33.
3. Дрозд Т. М. Мовленнєва та риторична компетентність як складові комунікативної компетентності педагога / Т. М. Дрозд // Сучасні інформаційні

технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ ; Вінниця, 2008. – № 17. – С. 34 – 39.

4. Дрозд Т. М. Наступність вузівської освіти та післядипломної підготовки вчителів у контексті формування мовленнєво-комунікативної компетентності: теоретичні аспекти / Т. М. Дрозд // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Шахов (гол.) та ін. – Вінниця, 2016. – Вип. 48. – С. 50 – 54.
5. Дрозд Т. М. Теоретичне обґрунтування рівнів розвитку, критеріїв та показників комунікативної компетентності вчителів філологічних дисциплін / Т. М. Дрозд // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ ; Вінниця, 2016. – Вип. 44. – С. 163 – 167.

Праці апробаційного характеру:

6. Дрозд Т. М. Актуальні питання формування мовленнєво-комунікативної та риторичної компетентності вчителя / Т. М. Дрозд // Відродження : наук.-методич. вісн. Вінниц. ОІПОПП. – Вінниця, 2008. – № 1. – С. 145 – 148.
7. Дрозд Т. М. Вплив сучасних форм і методів навчання на розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей / Т. М. Дрозд // Наукова спадщина Василя Сухомлинського в контексті розвитку освіти особистості впродовж життя : зб. матер. Всеукр. наук.-метод. конф., присвяч. 98-річчю від дня народж. В. Сухомлинського, 28 – 29.09.2016 / уклад. О. Е. Жосан. – Кропивницький, 2016. – С. 116 – 125.
8. Дрозд Т. М. Консультаційно-тренінговий центр «Крок». Перші кроки і перші висновки / Т. М. Дрозд // Методист. – 2012. – № 10. – С. 72 – 76.
9. Дрозд Т. М. Консультаційно-тренінговий центр «Крок» – інноваційна структура в роботі методичної служби / Т. М. Дрозд // Діяльність районних (міських) методичних кабінетів в умовах запровадження державних освітніх стандартів та інформаційно-комунікаційних технологій : темат. зб. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. / за заг. ред. М. А. Віднічука. – Рівне, 2012. – С. 177 – 180.
10. Дрозд Т. М. Консультаційно-тренінговий центр «Крок»: модель розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у міжкурсовий період / Т. М. Дрозд // Матер. VI Міжнар. фест. пед. інновацій / [упор. Назаренко Г. А.]. – Черкаси, 2014. – С. 153 – 157.
11. Дрозд Т. М. Мовленнєва розминка як засіб розвитку творчих здібностей та підвищення мовленнєво-комунікативної компетентності / Т. М. Дрозд // Психолого-педагогічні аспекти розвитку пам'яті та творчого мислення : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., Вінниця, 16 – 18 жовтня 2008 р. – Вінниця : ВОІПОПП. – С. 161 – 167.
12. Дрозд Т. М. Мовленнєвий позитив – запорука ефективної комунікації / Т. М. Дрозд // Актуальні проблеми розвитку особистості у системі дошкільної та загальної середньої освіти : матер. Всеукр. наук.-метод. конф., Вінниця, 21 – 22 жовтня 2010. – Вінниця : ВОІПОПП. – С. 81 – 87.
13. Дрозд Т. М. Модель розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей / Т. М. Дрозд // Запровадження компетентнісного

- підходу в умовах неперервної освіти: реалізація ключових компетентностей / кол. авт. – Вінниця : КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», 2016. – С. 72 – 77.
14. Дрозд Т. М. Педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності педагогів у системі неперервної освіти / Т. М. Дрозд // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Nowoczesne badania podstawowe i stosowane». (30.07.2016 – 31.07.2016) – Warszawa, 2016. – Str. 47 – 54.
 15. Дрозд Т. М. Проблеми підвищення кваліфікації вчителів-філологів у сучасній теорії та практиці / Т. М. Дрозд // Основні парадигми педагогіки та психології в ХХІ столітті : тези міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 22 – 23 червня 2012 р. – Одеса, 2012. – С. 31 – 33.
 16. Дрозд Т. М. Процес використання підручника на уроці риторики як один з ефективних методів творчої роботи учнів / Т. М. Дрозд // Український шкільний підручник у європейському вимірі : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Вінниця : 21 – 22 жовтня 2009. – Вінниця, 2009. – С. 70 – 78.
 17. Дрозд Т. М. Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти / Т. М. Дрозд // Наук. вісн. : наук.-дослідна робота кафедри методології та управління освітою «Механізми формування ключових компетентностей педагогів у системі післядипломної освіти». – Вінниця : ВОПОПП, 2014. – Вип. 6. – С. 40 – 46.
 18. Дрозд Т. М. Розвиток комунікативної компетентності педагога як ключової компетентності особистості та професіонала / Т. М. Дрозд // Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти : монографія (на матер. наук.-дослід. роботи кафедри) / за наук. ред. С. І. Дровозюка. – Вінниця : ВОПОПП, 2015. – С. 329 – 347.
 19. Дрозд Т. М. Структура комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей / Т. М. Дрозд // Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах : матер. Всеукр. наук.-метод. конф., Вінниця, 27 – 28 жовтня 2011 р. – Вінниця : ВОПОПП – С. 106 – 110.
 20. Дрозд Т. М. Формування комунікативної компетентності вчителів у процесі здобуття вищої освіти та в системі післядипломної освіти / Т. М. Дрозд // Інноваційна освітня діяльність : регіональні аспекти : тези Міжнар. наук.-практ. конф., Біла Церква, 14 – 15 квітня 2011 р. – Біла Церква, 2011. – С. 149 – 152.

АНОТАЦІЇ

Дрозд Т. М. Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2017.

У дисертації досліджено актуальну проблему розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної

освіти. Шляхом аналізу філософської, педагогічної, психологічної, лінгводидактичної, методичної літератури розкрито сутність і зміст поняття «комунікативна компетентність учителів філологічних спеціальностей». Визначено його змістові складові (мовна, мовленнєва, риторична) та структуру, що містить такі компоненти: інформаційно-пізнавальний, особистісний, мотиваційно-ціннісний, функціонально-операційний (діяльнісний). Обґрунтовано взаємозв'язок змістових складових та структурних компонентів комунікативної компетентності, сформульовано критерії, показники та рівні розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей.

Визначено організаційно-педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти та розроблено модель, ефективність якої експериментально підтверджено.

Ключові слова: комунікативна компетентність, учителі філологічних спеціальностей, система післядипломної освіти, модель розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, мовна, мовленнєва, риторична складові комунікативної компетентності.

Дрозд Т. М. Развитие коммуникативной компетентности учителей филологических специальностей в системе последипломного образования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Винницкий государственный педагогический университет им. Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2017.

В диссертации исследуется актуальная проблема развития коммуникативной компетентности учителей филологических специальностей в системе последипломного образования. Путем анализа философской, педагогической, психологической, лингводидактической, методической литературы раскрыты сущность и содержание понятия «коммуникативная компетентность учителей филологических специальностей». Обоснованы ее содержательные составляющие (языковая, речевая, риторическая) и структура, которая состоит из следующих компонентов: информационно-познавательный, личностный, мотивационно-ценностный, функционально-операционный (деятельностный). Продемонстрирована взаимосвязь содержательных составляющих и структурных компонентов коммуникативной компетентности, охарактеризованы критерии, показатели, уровни развития коммуникативной компетентности учителей филологических специальностей.

Определены организационно-педагогические условия развития коммуникативной компетентности учителей филологических специальностей в системе последипломного образования и разработана соответствующая модель, эффективность которой экспериментально подтверждена.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, учителя филологических специальностей, система последипломного образования, модель развития коммуникативной компетентности учителей филологических специальностей, языковая, речевая, риторическая составляющие коммуникативной компетентности.

Drozd T. M. Development of communicative competence of teachers of philological specialities in the system of postgraduate education. – Manuscript.

The dissertation on the gaining of a scientific degree of candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 – theory and methodology of professional education. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2017.

The dissertation investigates the actual problem of development of communicative competence of teachers of philological specialities in the system of postgraduate education. The nature and content of the concept "communicative competence of the teachers of philological specialities" are revealed through the analysis of philosophical, pedagogical, linguistic, psychological literature. Its substantive components (language, speech, rhetorical) and the structure that contains the following components: information and cognitive, personal, motivational-value, functional and operational (activity) are defined; the interrelation of parts and structural components of the communicative competence of the teachers of philological specialities is proved. The proposed structure meets the following criteria for the development of communicative competence of teachers of philological specialities: information and cognitive, personal, motivation-value and functional-operational (activity), each criteria is specified by relevant indicators. On the basis of these criteria and their performance the four levels of development of communicative competence of teachers of philological specialities are justified: low, average, sufficient, high.

The pedagogical conditions for effective development of communicative competence of teachers of philological specialties are the following: orientation of the training and methodical work with teachers in the intercourse period, modern requirements to professional competence; the use of personality-oriented, active forms and methods of work; integrity, stages and systematic organization of various activities; the use of innovative forms of work, creation of educational environment by means of activity of innovative structures; the network interaction of different levels of postgraduate education.

The model of communicative competence development of teachers of philological specialities in the system of postgraduate education is developed, its nature is considered through the following components as the target, analytical and digestively, content-operational and effective evaluation. The integration of these components into a complete managed system provides the opportunity for a meaningful process of development of communicative competence of teachers of philological specialities.

In the practical component of the model special attention is given to the course "Development of speech-communicative competence of the teacher in the INSETT " and the training "The art of pedagogical communication" in the framework of the innovative structure of the methodical service – consultative-training centre "KROK".

The pedagogical experiment confirmed the efficiency of the technologies which were used in it and the effectiveness of the proposed model.

Keywords: communicative competence, teachers of philological specialities, the system of postgraduate education, the model of development of communicative competence of teachers of philological specialities, language, speech, rhetorical components of communicative competence.